

ΒΕΡΓΗ - ΘΑΣΟΣ - ΠΙΣΤΙΡΟΣ*

Ζ. ΜΠΟΝΙΑΣ

Α.1. Επιγραφή από την αρχαία Βέργη

Ιστορικό ανεύρεσης

Η επιγραφή που δημοσιεύουμε βρέθηκε το 1992 από τον κ. Αριστοτέλη Νανιόπουλο και παραδόθηκε στον Αστυνομικό Σταθμό Ν. Σκοπού Σερρών. Από εκεί την παρέλαβα μαζί με δύο άλλες επιγραφές¹, που είναι ένας κατάλογος ονομάτων του 4ου αι. π. Χ. και μία αναθηματική επιγραφή στον Δία και τον Φίλιππο Ε'. Τώρα η επιγραφή φυλάσσεται στο Μουσείο Σερρών, στον κατάλογο του οποίου είναι καταγεγραμμένη με αριθμό Λ 203.

Σε επιτόπια επίσκεψή μου διαπίστωσα ότι βρέθηκε στον χαμηλό λόφο όπου κατά τις ενδείξεις τοποθετείται η αρχαία πόλη, νοτιοδυτικά του σημερινού οικισμού του Ν. Σκοπού, δίπλα στο ρέμα που αγκαλιάζει από δύο μεριές το χώρο και μέσα στα χωράφια· προφανώς ήρθε στο φως κατά την καλλιέργεια αγροκλήματος. Δεν στάθηκε δυνατόν να εντοπίσω αρχιτεκτονικά λείψανα που θα μπορούσαν να σχετιστούν με την επιγραφή.

Περιγραφή

Μαρμάρινη ενεπίγραφη στήλη (εικ. 1). Διατηρείται το ανώτερο τμήμα ορθογώνιου λίθου, που σώζει το αρχικό τελείωμα πάνω και στα πλάγια κατά τρόπο που να κερδίζουμε το πλάτος της επιγραφής. Σπασμένη λοξά στο κάτω μέρος, λείπει η πάνω δεξιά γωνία μαζί με τα τελευταία δύο γράμματα του πρώτου στίχου, ενώ υπάρχουν πολλά χτυπήματα και σπασίματα στις ακμές. Γκριζόμαυρη πάτινα έχει επικαθίσει σε μερικά σημεία της κύριας όψης. Άλλα μικροχτυπήματα έχουν προξενήσει φθορές στα γράμματα, ενώ το κέντρο της ενεπίγραφης επιφάνειας έχει τριφτεί και παρουσιάζει φθορά σαν από μακροχρόνια χρήση με αποτέλεσμα τα γράμματα στο σημείο αυτό να έχουν ελαφρώς σβηστεί.

* Γαλλική μετάφραση του άρθρου που εκπόνησαν οι Β. Detournay και G. Touchais δημοσιεύεται στο BCH 124/1 (2000) 227-246 [σημ. τ. Συν.].

¹ ΑΔ 47 (1992) Β2, Χρ., 479. Είχα πάντα την ελπίδα ότι στο μεταξύ θα μπορούσα να κάνω μια δοκιμαστική ανασκαφική έρευνα στην πόλη, αυτός όμως ήταν ο λόγος που

Η πάνω πλευρά καθώς και οι κρόταφοι της στήλης είναι επίπεδοι και καλά λειασμένοι, ενώ η πίσω επιφάνεια είναι γενικά μεν επίπεδη και λειασμένη, διακρίνονται ωστόσο ακόμα σε βαθύτερο επίπεδο τα ίχνη από χτυπήματα ψιλού βελονιού με το οποίο δουλεύτηκε η στήλη μετά το πρώτο ξεκόντισμα.

Διαστάσεις της επιγραφής: Μέγιστο σωζόμενο ύψος 20 εκ., πλάτος 22 εκ., και πάχος 8,5εκ. Σώζονται οκτώ στίχοι γραμμάτων ύψους περίπου από 1 εκ. (το Ο) μέχρι 1,5 εκ. (το Τ και το Ω). Από τον πρώτο λείπουν τα δύο τελευταία γράμματα, οι επόμενοι τρεις στίχοι σώζονται ακέραιοι, από τον πέμπτο στίχο λείπουν επίσης τα δύο τελευταία γράμματα, από τον έκτο λείπουν τουλάχιστον πέντε γράμματα από το τέλος, ο έβδομος σώζει ευανάγνωστα τέσσερα από τα πρώτα πέντε γράμματα και ίχνη από τα επόμενα τρία. Τέλος από τον όγδοο στίχο σώζεται ίχνος από το δεύτερο ή μάλλον από το τρίτο γράμμα.

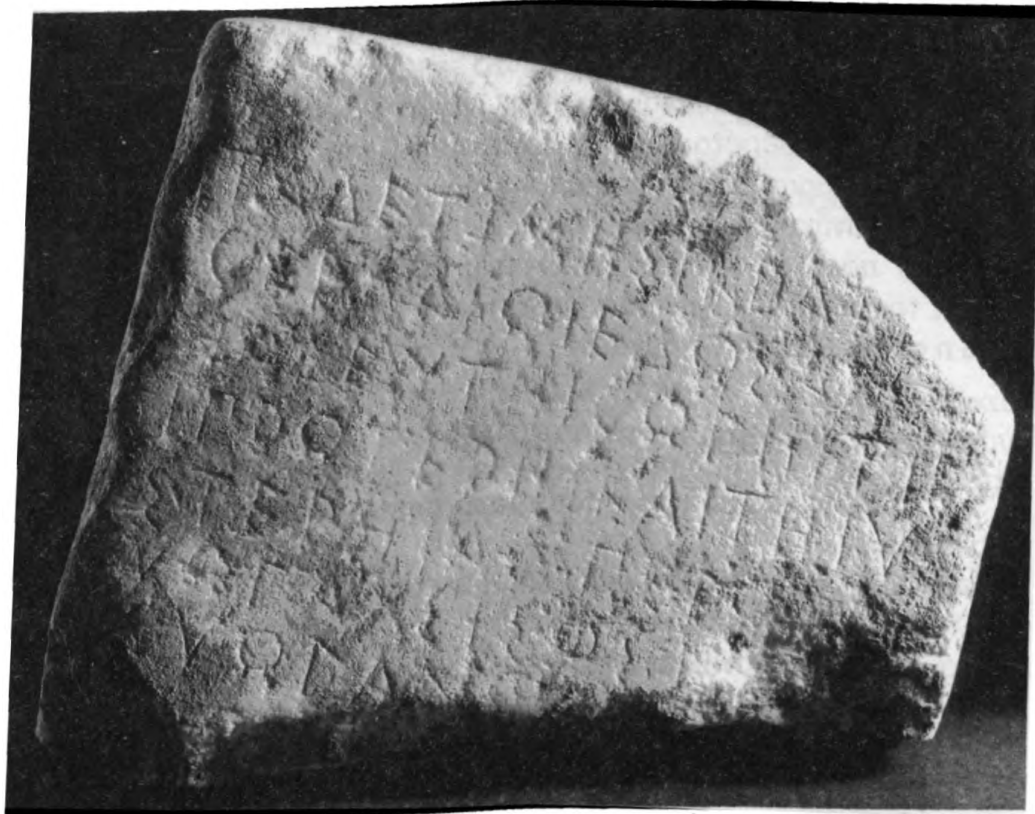
Οι ακέραιοι στίχοι έχουν ο δεύτερος και τρίτος από 15 γράμματα, ο τέταρτος 16. Η γραφή δεν είναι γραμμένη στοιχηδόν και ο αριθμός των γραμμάτων κάθε στίχου εξαρτάται από το πλάτος τους, για παράδειγμα ο τέταρτος στίχος με τα περισσότερα γράμματα έχει ανάμεσά τους τρία «Ι». Επομένως οι στίχοι συμπληρωμένοι έχουν 15 ή το πολύ 16 γράμματα ο καθένας.

Το μάρμαρο είναι λευκό και κοντρόκοκκο, πιθανότατα είναι μάρμαρο Θάσου. Η επιγραφή είναι δεξιόστροφη, το αλφάβητο είναι παριανό και το κείμενο (σχεδ.1) έχει ως ακολούθως:

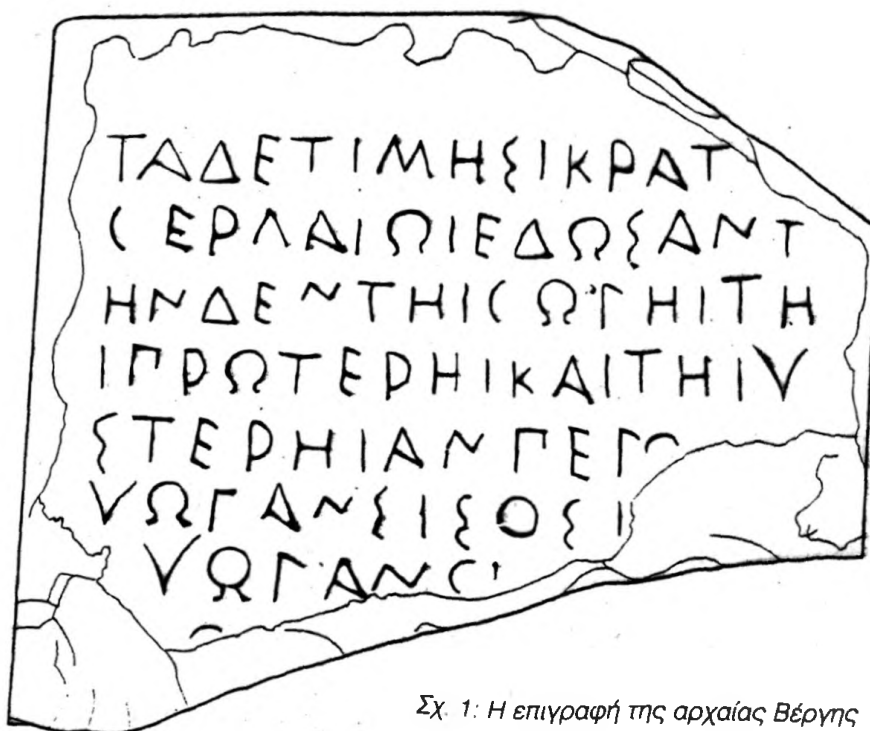
ΤΑΔΕΤΙΜΗΣΙΚΡΑΤ[ΕΙ
 ΣΕΡΓΑΙΩΙΕΔΩΣΑΝΤ-
 ΗΝΔΕΝΤΗΙΣΩΛΗΙΤΗ-
 Ι ΠΡΩΤΕΡΗΙΚΑΙΤΗΙΥ-
 ΣΤΕΡΗΙΑΝΠΕΛΩ[Ν.
 ΥΩΛΑΝΣΙΣΟΣΙ[ca 4-5
 .] ΥΩΓΑ [ca 10-11
 ..] Ω [ca 12-13

.....
 Σε μικρογράμματη μεταγραφή το κείμενο έχει ως εξής:

Τάδε Τιμησικρά[τει
 Βεργαῖοι ἔδωσαν
 τὴν δ' ἐν τῇ βουλῇ τῇ
 προτέρῃ καὶ τῇ
 ὑστέρῃ ἀμπελο[ν
 υιοῦ(;) Λανσίσου Σι[...

Εικ. 1: Η επιγραφή της αρχαίας Βέργης (Α.Κ. Μουσείο Σερρών Λ 203)

Σχ. 1: Η επιγραφή της αρχαίας Βέργης
(σχέδιο Χ. Ρωμανίδη)

Η επιγραφή μας παρέχει την πληροφορία ότι οι Βεργαίοι έδωσαν στον Τιμησικράτη τάδε, εννοώντας αυτά τα κτήματα ή αυτά τα κτίσματα, ή ίσως κάτι για το οποίο θα γίνει λόγος παρακάτω στο κείμενο. Παράλληλα αναφέρεται μια προγενέστερη και μια μεταγενέστερη απόφαση της βουλής των Βεργαίων και γίνεται λόγος για άμπελο, που μοιάζει να ανήκε ίσως παλαιότερα σε κάποιον και τώρα δίδεται σε άλλον, εν πάση περιπτώσει δηλώνεται ενέργεια που μάλλον αφορά αλλαγή του ιδιοκτησιακού της καθεστώτος. Από τον πέμπτο στίχο και κάτω η ανάγνωση είναι αδύνατη.

Σχόλια στους στίχους

1. Η συμπλήρωση των δύο γραμμάτων που λείπουν από το τέλος είναι βέβαιη.

Τάδε, η ονομαστική πληθυντικού σημαίνει αυτά εδώ τα κτήματα, αυτήν εδώ τη γη κ.λ.π, όπως θα εξηγήσουμε παρακάτω, ή ακόμα αυτά για τα γινόταν μνεία στη συνέχεια του κειμένου.

Τιμησικράτης, είναι όνομα ελληνικό, όχι θρακικό, και είναι αυτός στον οποίο οι κάτοικοι της πόλης έδωσαν αυτά τα κτήματα. Το όνομα είναι γνωστό τουλάχιστον από τη Θάσο.

2. Σώζεται ακέραιος, έχει κι ένα γράμμα από τον επόμενο στίχο. Βεργαῖωι, είναι το υποκείμενο του επόμενου ρήματος και θα μας απασχολήσει παρακάτω. Το ω αντί του ο.

έδωσαν, το αντικείμενο του ρήματος έχει προηγηθεί, τάδε. Έχουμε ω αντί ο. Ο τύπος συνήθως παραδίδεται ως έδωκαν αλλά επίσης και με τη μορφή έδοσαν².

3. Σώζεται ολόκληρος.

τήν, το άρθρο αναφέρεται στην άμπελον του πέμπτου στίχου δ', το δέλτα με απόστροφο για την αποφυγή κασμοωδίας, βολήι, αντί βουλή. Εδώ το ο αντί του ου.

4. Σώζεται και αυτός ακέραιος πρωτέρη, εννοείται η βουλή, ω αντί ο.

5. Λείπουν εντελώς δύο γράμματα από το τέλος, ενώ τα δύο προηγούμενα σώζονται εν μέρει αλλά μπορούν με ασφάλεια να αποκατασταθούν.

υστέρη, εννοείται η βουλή

άνπέλω[ν, αντί άμπελον, ο τύπος με ν αντί του μ μας είναι γνωστός και από άλλες επιγραφές³. Το ω είναι μάλλον βέβαιο από το άνοιγμα του κύκλου, ενώ το μοναδικό ο είναι πολύ μικρότερο του ω.

² Βλ. Syll.<4> 134b: (...οι προδικασταί ταύτα γράψαντες έδωσαν ες τας πόλεις ... μαρτυρίας είναι..., γύρω στα 390/87, από τη Μίλητο), επίσης Sylloge <4> 188: (Ιλιείς έδωσαν προξενίαν και ευεργεσίαν, επιγραφή μετά το 360/59).

³ Πρβλ. την ωνή-προξενία των Κρητών Syll. <4> 940 (... ανπέλων πέλεθρα...), όπου η λέξη επαναλαμβάνεται πολλές φορές στην ίδια επιγραφή.

6-8. Μετά τον έκτο στίχο η επιγραφή είναι δυσνόητη. Στα ευανάγνωστα γράμματα του έκτου στίχου ίσως αναγνωρίζεται η λέξη **Λάνσιος** ή **Ολάνσιος**, που θα μπορούσε να είναι ένα θ ρ α κ ι κ ό όνομα⁴. Μερικά από τα γράμματα που προαναφέραμε και μάλιστα με την ίδια σειρά, αυτήν όμως τη φορά λιγότερα, ξαναβρίσκουμε πιο κάτω στον έβδομο στίχο.

Σχήμα των γραμμάτων

Α: η οριζόντια κεραία του ξεκινά από το μέσον της αριστερής και καταλήγει στο κάτω άκρο της δεξιάς κεραίας. Τυπική μορφή αρχαϊκού Α, που βρίσκεται σε επιγραφές του παριανού αλφαβήτου και ειδικά στη Θάσο μέχρι τουλάχιστον το 450 π.Χ⁵.

Β: το Β αποδίδεται με το C, μορφή γράμματος που είναι γνωστό ότι απαντά στη Νάξο, Πάρο, Θάσο, Κέω, Δήλο. Στην Πάρο και τη Θάσο εξακολουθεί να είναι σε χρήση μέχρι το 475-450⁶.

Γ: μοιάζει πιο πολύ με το Λ, έχει την οριζόντια κεραία αρκετά κεκλιμένη σχεδόν μέχρι του σημείου να ακουμπήσει κάτω δεξιά, χωρίς ωστόσο να σχηματίζει ισοσκελές τρίγωνο. Η μορφή αυτή του γράμματος είναι σε χρήση μέχρι και τον πρώιμο 5ο αιώνα, ενώ στην Θάσο απαντά μέχρι το 430.

Ε: το γράμμα έχει σχεδόν αρχαϊκή μορφή και είναι αρκετά κεκλιμένο προς τα δεξιά, πιο κεκλιμένο από το αντίστοιχο στην επιγραφή από το λιμάνι της θάσου⁷.

Λ: το Λ μοιάζει πιο πολύ με το Γ, με την μικρή κεραία του οριζόντια και πιο κοντή από την άλλη. Κατά τον Pouilloux⁸, το Λ γύρω στα 480/70 αρχίζει να παίρνει την μορφή του Γ, την οποία και διατηρεί ως την αντικατάσταση του παριανού αλφαβήτου από το ιωνικό⁹.

Ν: στην επιγραφή μας το γράμμα παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία γραφής. Τα τέσσερα Ν του κειμένου είναι διαφορετικά μεταξύ τους, ωστόσο όλα έχουν κάθετη την αριστερή κεραία, ενώ τις άλλες δύο

⁴ Για θρακικά ονόματα βλ. D. Samsaris, *Les Thraces dans l'empire romain d' Orient (Le territoire de la Grèce actuelle). Étude ethno-démographique, sociale, prosopographique et anthroponymique* (1993) 107 κ.ε.

⁵ H. Duchène, «La Stèle du port. Fouilles du port. 1. Recherches sur une nouvelle inscription thasienne», ET 14 (1992) 32.

⁶ J. Pouilloux, «Recherches sur l' histoire et les cultes de Thasos. De la fondation de la cite a 196 avant J. -C.», ET 3 (1954) 444.

⁷ H. Duchène, ε.α. (σημ.5) πιν. 4.7.

⁸ J. Pouilloux, ε.α (σημ.6) 37-40, 440, 444.

⁹ Πρβλ. και H. Duchène, ε.α.(σημ.5) 32

κεραίες πιο κοντές κατά τρόπο που να σχηματίζουν ανοιχτή γωνία και η εξωτερική κεραία να αποκλίνει προς τα δεξιά.

Ο: αντί για ο βραχύ το παριανό αλφάβητο χρησιμοποιεί το ω. Εκτός από την Πάρο το ω στη θέση του ο χρησιμοποιούν η Θάσος και η Σίφνος¹⁰, τουλάχιστον μέχρι να καθιερωθεί το ευκλείδειο αλφάβητο στην Αττική. Ο J. Rouilloux¹¹ μνημονεύει την στήλη της Φυλίδος από τη Θάσο σαν το τελευταίο μνημείο πριν την εγκατάλειψή του ιωνικού αλφαβήτου.

Σ: οι ακραίες κεραίες του είναι πολύ ανοιχτές και γενικά το γράμμα είναι στενόμακρο και παρουσιάζεται σχεδόν σε επισεισορμμένη γραφή χωρίς γωνίες, χωρίς καθαρό γεωμετρικό σχήμα.

Υ: έχει μόνο δύο καμπύλες κεραίες που συναντώνται σε οξεία κορυφή στο κάτω μέρος, έτσι μοιάζει με καλυκοειδές ποτήρι.

Ω: το γράμμα σαν βραχύ ο χρησιμοποιείται σ' όλες τις άλλες λέξεις και μόνο στη λέξη βολή του τρίτου στίχου σαν ου.

Τα εξωτερικά στοιχεία της επιγραφής, που είναι η χρήση του παριανού αλφαβήτου και κυρίως το σχήμα των γραμμάτων, δίνουν το γενικότερο χρονικό πλαίσιο στο α' τέταρτο του 5ου αι. Η σύγκριση με τις επιγραφές από τη Θάσο που παραθέτει ο J. Rouilloux¹², και κυρίως η σύγκριση με το σχήμα των γραμμάτων της επιγραφής από το αρχαίο λιμάνι της Θάσου¹³ και των συγχρόνων της, επιτρέπει ακριβέστερη χρονολόγηση της επιγραφής της Βέργης ίσως και μέσα στη δεκαετία 470/460 π.Χ, πιο κοντά στα 470. Η χρονολόγηση που προτείνουμε, χωρίς να επιμένουμε στα εξωτερικά στοιχεία δεδομένου ότι η γραφή δεν παρουσιάζει καμιά αξιοσημείωτη επιμέλεια, υποστηρίζεται, πιστεύουμε αποφασιστικά, κυρίως από ιστορικούς λόγους, το περιγράμμα των οποίων θα προσπαθήσουμε να δώσουμε παρακάτω.

Ωνή ή προξενία;

Ας δούμε τώρα αναλυτικά τί σημαίνει το απότμημα της επιγραφής μας. Είναι εξ αρχής φανερό ότι πρόκειται για κάποιου είδους παραχώρηση στον Τιμσοκράτη, τη μορφή της οποίας δεν μπορούμε να προσδιορίσουμε με τα στοιχεία που διεσώθησαν. Ίσως αυτή είναι δωρεά, ίσως είναι ωνή της πόλης προς τον Τιμσοκράτη, ίσως είναι δώρο

¹⁰ L. H. Jeffery, *The local Script of archaic Greece. A Study of the Origin of the Greek Alphabet and its Development from the eight to the fifth Centuries B.C.* ²(1990) 290.

¹¹ J. Rouilloux, (ε.α. σημ. 6) 87, πρβλ. και L. H. Jeffery, ε.α. (σημ. 10) 303.

¹² Βλ. κυρίως J. Rouilloux, ε.α. (σημ. 6) 439 κ. ε., όπου παρατίθεται χρονολογικός πίνακας.

¹³ H. Duchène, ε.α.(σημ.5) 109 κ. ε., κυρίως 129-131.

που του δίδεται μαζί με άλλες τιμές και αξιώματα που ενδεχομένως συνοδεύουν παραχώρηση προξενίας. Τι ακριβώς του δόθηκε να έχει, να κατέχει ή να καρπούται δεν μας διαφωτίζει το κείμενο. Μας είναι γνωστό από άλλες επιγραφές, ότι συνήθως η πόλη δίνει **αγροικίαν, αγρόν, γην (εν δωρεά, εργάσιμον, εωνημένην, ιεράν, ιδιόκτητον, φορολογουμένην), χώρα, χωρίον, κλήρον, οικόπεδον**. Στις περιπτώσεις αυτές ο αποδέκτης της δωρεάς είναι πρόσωπο που προσέφερε υπηρεσίες και γενικότερα ευεργέτησε την πόλη, οπότε η δωρεά που συνοδεύει παραχώρηση προξενίας ή άλλης τιμής, δίδεται με απόφαση της βουλής και του δήμου της πόλης και αναγράφεται σε στήλη λίθινη η οποία στήνεται όπου το ψήφισμα ορίζει.

Πού παραχωρήθηκαν αυτά τα κτήματα μπορούμε μόνον να εικάσουμε από την διατύπωση τάδε. Έτσι όπως η λέξη αναγράφεται στην αρχή¹⁴ της επιγραφής θα μπορούσε να σημαίνει αυτά εδώ τα κτήματα, αυτά που βλέπει κανείς συγχρόνως με την ανάγνωση του κειμένου, δηλαδή από αυτό το σημείο και πέρα. Αν η ερμηνεία μας είναι σωστή η επιγραφή θα μπορούσε δίκην όρου να είχε στηθεί στο όριο των κτημάτων ή οικοπέδων που ο δήμος των Βεργαίων έδωσε στον Τιμισοκράτη. Η επιγραφή, όπως προαναφέρθηκε, βρέθηκε στο χαμηλό λόφο στα νοτιοδυτικά του σημερινού χωριού, σε χώρο όπου η πυκνότητα της κεραμικής αλλά και η αφθονία του αρχαίου οικοδομικού υλικού, που παλαιότερα προφανώς ήταν πιο άφθονο και εμφανές¹⁵, καθώς και η απουσία τάφων μας παρέχουν σοβαρές ενδείξεις για να τοποθετήσουμε εδώ τον αστικό πυρήνα της πόλης. Επομένως δεν βρισκόμαστε στη χώρα της Βέργης, άρα δεν έχουμε να κάνουμε με κτήματα γης αλλά με αστικά κτήματα¹⁶, οικόπεδο ή ενδεχομένως και κτίσματα.

Πάντως με τη λέξη «τάδε» δηλώνεται κάτι τελείως διαφορετικό από την άμπελον που ακολουθεί παρακάτω. Αυτά εδώ τα δίνει τώρα η πόλη, ο δήμος των Βεργαίων, και όσον αφορά την άμπελον για την οποία ίσως είχε πάρει απόφαση στην προηγούμενη και στην επόμενη συνέλευση, γι' αυτήν ορίζεται κάτι άλλο, που εμείς τώρα δεν είμαστε σε θέση να γνωρίσουμε. Ακόμα και η ανάγνωση Λάνσιος ή Ολάνσιος, σα Θρακικό

¹⁴ Δε βρήκα επιγραφή που η πρώτη λέξη να είναι «τάδε». Τάδε συμπληρώνει ο Wί βλ. σχόλια στην επιγραφή Syll. <4> αρ. 941 ([τάδε] έδωκαν...). Πρβλ. επίσης και Syll. <4> αρ. 940 (αγαθαί τύχαι. Ι τάδε επρίατο α πόλις...).

¹⁵ Γ. Μπακαλάκης, «Αρχαία ευρήματα εκ Νέου Σκοπού (Σερρών)», Α.Ε 1936, Χρ. 14. Ο Δ. Σαμσάρης, *Ιστορική τοπογραφία της Ανατολικής Μακεδονίας κατά την αρχαιότητα* (1976) 133, δίνει την πληροφορία ότι ως το 1922 στο λόφο ήταν ορατά τα τμήματα του τείχους της πόλης, το υλικό του οποίου χρησιμοποιήθηκε στο κτίσιμο του νέου χωριού από τους πρόσφυγες.

¹⁶ Ο όρος κτήματα είναι δόκιμος σε αρχαίες επιγραφές, πρβλ. Syll. <4> α.ρ. 167 (επώλησαν τα κτήματα), αρ. 169 ([οίδε τα] κτήματα επρίαντο), επίσης αρ. 289, 364, 884, 1047, 1240.

όνομα, είναι ιδιαίτερα προβληματική. Ωστόσο κερδίζουμε την πληροφορία ότι τουλάχιστον αυτήν την εποχή η Βέργη είναι πόλις ανεξάρτητη, όπου λειτουργούν δημοκρατικοί θεσμοί, όπου ο δήμος και η βουλή της πόλης αποφασίζουν.

Εκτός όμως από το ζήτημα τί και πού παραχωρήθηκε στον Τιμσικράτη το αμέσως επόμενο ερώτημα είναι ποιος είναι αυτός ο Τιμσικράτης; Το όνομα είναι βέβαια ελληνικό, ξένο δηλαδή σε μία θρακική πόλη, όπως μέχρι σήμερα θεωρείται η Βέργη. Από όσο γνωρίζουμε μέχρι τώρα το όνομα απαντά μόνο στη Θάσο¹⁷. Δύο επιγραφές από το νησί παραδίδουν το όνομα: ένας κατάλογος ονομάτων¹⁸ και μία επιτύμβια επιγραφή που αναφέρει τον Τιμσικράτη μαζί με το πατρωνυμικό¹⁹. Οι επιγραφές, όπως φαίνεται από το σχήμα των γραμμάτων τους, είναι περίπου της ίδιας εποχής και χρονολογούνται στα τέλη του 5ου αρχές 4ου αι., και έτσι δεν αποκλείεται να πρόκειται για το ίδιο πρόσωπο, πράγμα που είχε υποθέσει και ο C. Frederich²⁰. Ακόμα το όνομα Τιμσικράτης, άλλοτε με περισσότερη και άλλοτε με λιγότερη πιθανότητα ορθής συμπλήρωσης, βρίσκεται σε σφραγίσματα αμφορέων επίσης από τη Θάσο²¹.

Η χρονική απόσταση των θασιακών επιγραφών από την επιγραφή της Βέργης είναι αρκετά μεγάλη έτσι που δεν μπορεί ο αναφερόμενος Τιμσικράτης να είναι το πρόσωπο της επιγραφής μας, ακόμα και αν πολύ νέος έζησε και δραστηριοποιήθηκε στην Βέργη και στο τέλος της ζωής του γύρισε για να πεθάνει στην πατρίδα του. Εφόσον λοιπόν δεν ξέρουμε τίποτε άλλο για το πρόσωπο φαίνεται πως τους λόγους για τους οποίους οι Βεργαίοι παραχώρησαν τμήμα της γης τους ή κτίσματα στον Τιμσικράτη δεν θα τους μάθουμε παρά μόνον από νέα ευρήματα της πόλης.

2. Η Βέργη

Η επιγραφή από την Βέργη ήταν πραγματικά απρόσμενο δώρο της σερραϊκής γης. Μας προσφέρει αυτό που η έρευνα χρειαζόταν για την ταύτιση της Βέργης, αυτό που ο σοφός καθηγητής Γ. Μπακαλάκης περίμενε από την μελλοντική έρευνα²² και απέφυγε να ονοματίσει την αρχαία πόλη στον Νέο Σκοπό, τα ευρήματα της οποίας με τόση αγάπη

¹⁷ P. M. Fraser-E. Mathews, *A Lexicon of Greek personal Names*. I (1987).

¹⁸ IG 12.8, αρ. 270 (... Τιμσικράτης Λεωφάνεο[ς]...).

¹⁹ IG 12. 8, αρ. 399 (Τιμσικράτεος το Λεωφάνεος).

²⁰ IG 12, 8 αρ. 399: «Quae si ita sunt, idem est homo».

²¹ A.-M. Bon, «Les timbres amphoriques de Thasos», ET 4 (1957)169-170 αρ. 530 Θασί(ον) Τιμήσικ(—) | Δαμιάσ(της), αρ. 532 Θα | σ[[ι(ον) Τιμήσι(—)] Αρχεσ(—) συμπλ.V. Graec. 232 αρ. 826 Θεόφι[λ(ος)] | Θασί(.v) Τιμήσι(—). 378-9 αρ. 1538 Σάτυριο(ς) Θασί(.v) Τιμήσι(—), 395

και γνώση περιγράφει. Και είναι το δώρο αυτό το πιο πολύτιμο γιατί μας δίνει την ευκαιρία να επανεξετάσουμε την θέση της πόλης στην ιστορία της περιοχής, τις σχέσεις της με τις γειτονικές ή και πιο μακρινές πόλεις του βορειοελλαδικού χώρου, ακόμα και την ίδια την υπόστασή της ως πόλη. Ο τόπος εύρεσης της επιγραφής δεν επιτρέπει καμιά αμφισβήτηση ότι προέρχεται από την πόλη τους κατοίκους της οποίας αναφέρει. Η αρχαία Βέργη²³ λοιπόν τοποθετείται τώρα οριστικά στο σημερινό χωριό Ν. Σκοπός Σερρών.

Ως τώρα η έρευνα ταύτιζε τον αρχαίο οικισμό στον Ν. Σκοπό με την «κώμη Ολδηνών». Το όνομα της κώμης μας παραδίδεται μόνο από ένα επιτύμβιο επίγραμμα που δημοσίευσε ο Γ. Μπακαλάκης²⁴, ο οποίος ωστόσο δεν ονομάτισε την «πολίχνη» της θέσης αυτής. Αυτό φυσικά δεν εμπόδισε μεταγενέστερους ερευνητές να ταυτίσουν τον οικισμό με την κώμη των Ολδηνών, παρά τη δυσκολία που είναι φανερό ότι συνιστά η αναγραφή του εθνικού στον τάφο κάποιου που πεθαίνει στον τόπο του! Ο Δ. Σαμσάρης²⁵ δέχεται την ταύτιση, το ίδιο και η F. Parazoglou²⁶, παρόλο που σημειώνει: «*Il se peut pourtant que Neos Skopos ait été l' emplacement d' une polis dont dependait la komè des Oldenoi*», και αυτό γιατί αναγνωρίζει ότι η θέση είναι η σημαντικότερη στην περιοχή και έχει δώσει τα περισσότερα ευρήματα. Ο Μ. Β. Χατζόπουλος²⁷ αναρωτιέται «*if it really belonged to that city (Serrhai) and was not a member of the Pentapolis*». Στο Ν. Σκοπό βρέθηκαν κατά καιρούς σημαντικές αρχαιότητες, που καλύπτουν την εποχή από τον 6ο αι. π.Χ. μέχρι τα ρωμαϊκά χρόνια²⁸, η πόλη όμως αξίζει συστηματική αρχαιολογική έρευνα, που προγραμματίζεται για τα επόμενα χρόνια, γι' αυτό και δεν θα επιμείνουμε τώρα περισσότερο από μία ενδεικτική

²² Γ. Μπακαλάκης, ε.α. (σημ. 15) σελ. 19: «Ταύτα είναι τα μέχρι σήμερα εκ Νέου Σκοπού ευρήματα. Ποία αρχαία πολίχνη της Ηδωνίδος πρέπει να τοποθετηθεί επί του γηλόφου εκείνου ελπίζομεν να διδαχθώμεν εκ μελλόντων ευρημάτων και ερευνών».

²³ Στεφ. Βυζ. «Βέργη, πόλις Θράκης προς τη Χερρονήσω. Στράβων δε κώμην αυτήν λέγει...Λέγεται και Βέργιον υποκοριστικώς».

²⁴ Γ. Μπακαλάκης, ε.α. (σημ.15)17: «Διοσκουρίδης Σύρου Ολδηνός απεγένετο ετών Ξ' και απέλυπε τη Ολδηνών κώμη δηνάρια ΙΕ' ίνα εκ του τόπου κρατήρ γεμισθή έμπροσθε της ταφής και στεφανωθή η ταφή εν ταις Μαινάσιν κατ' ενιαυτόν άπαξ. Εάν δε μη ποιήσουσιν τότε ο χαλκός έστω των κληρονόμων μου. Διοσκουρίδης χαίρε».

²⁵ Δ. Σαμσάρης, ε.α. (σημ.15) 132-134.

²⁶ F. Parazoglou, *Les villes de Macédoine à l' époque romaine*. BCH Suppl. 16 (1988) 384 σημ. 56.

²⁷ Μ. Β. Chantzopoulos, *Macedonian Institutions under the Kings. A historical and epigraphic Study* (1996) 70.

²⁸ Βλ. ενδεικτικά Γ. Μπακαλάκης, ε.α.(σημ.15): κορινθιακή κεραμεική, ερυθρόμορφο αττικό όστρακο του 5ου αι., πήλινα ειδώλια, μαρμάρινη κεφαλή νέου αντίγραφο σκοπαδικής τεχνοτροπίας, επιτύμβιο ανάγλυφο· Δ. Λαζαρίδης, ΑΔ 21 (1996) Β2 Χρ. 365: υστεροελληνιστικό ανάγλυφο ιππέως, ανθεμωτή επίστεψη επιτύμβιας στήλης, επίσης τα ανάγλυφα του 3ου και 2ου αι. που αναφέρει ο Δ. Σαμσάρης, ε.α. (σημ. 15) 133-134 καθώς και τις επιγραφές που αναφέρει ο Μ. Β. Chantzopoulos,ε.α. (σημ. 27) 215.

αναφορά. Τάφοι επίσης βρέθηκαν στο ανατολικό κυρίως τμήμα του σημερινού χωριού, παρέχοντας έτσι σοβαρές τοπογραφικές ενδείξεις για τον προσδιορισμό των ορίων του οικισμού τουλάχιστον στα ύστερα χρόνια²⁹. Οι αρχαίες πηγές όμως σιωπούν σχετικά με την ύπαρξη κώμης ή πόλης Ολδηνών.

Το ζήτημα της ταύτισης της Βέργης έχει πλέον βρει την οριστική του λύση. Ωστόσο είναι ενδιαφέρουσα και διδακτική η αναδρομή στην ιστορία της έρευνας, πολλώ μάλλον τώρα που έχουμε την βεβαιότητα της επιγραφικής μαρτυρίας και με ασφάλεια, αν και ίσως όχι με απόλυτη αντικειμενικότητα, μπορούμε να κρίνουμε τα γραφέντα. Σημειώνουμε α priori ότι η έρευνα δεν υπήρξε ομόγνωμη στην τοποθέτηση της Βέργης.

Το θέμα δημιουργήθηκε από την ίδια την φιλολογική παράδοση, που άλλοτε τοποθετούσε την Βέργη στην περιοχή της Βισαλτίας κι άλλοτε στην απέναντι περιοχή της Οδομαντικής ή της Ηδωνίας. Ο Στράβων³⁰ τοποθετεί την πόλη στην Βισαλτία: «*εν δε τοις Βισάλταις ανά τον ποταμόν ἰόντι τον Στρυμόνα και η Βέργη ἰδρυται, κώμη απέχουσα Ἀμφιπόλεως περί διακοσίους σταδίους*». Ας προσέξουμε τις εκφράσεις «*ανά ποταμόν ἰόντι*» και «*ἰδρυται*», γιατί θα επανέλθουμε. Ο Ψευδο-Σκύμνος³¹ αναφέρει κι αυτός τη Βέργη επί του ποταμού Στρυμόνος: «*... εἴτ' Ἀμφίπολις Στρυμών δε παρά ταύτην μέγας ποταμός παραρρεῖ Ἐφ' ου κατά μεσόγειον Ἀντιφάνους πατρίς κεῖται λεγομένη Βέργα...*». Αξίζει και πάλι από την πρώτη ανάγνωση να προσέξουμε τις λέξεις - κλειδιά «*εἴτ' Ἀμφίπολις*» και «*εφ' ου*» δηλ. του Στρυμόνος. Βλέπουμε δηλαδή ότι και ο Στράβων και ο Ψευδο - Σκύμνος τοποθετούν την Βέργη παρά τον ποταμόν Στρυμόνα και μόνον η αναφορά του πρώτου «*εν τοις Βισάλταις*» οδήγησε την έρευνα να αναζητήσει την πόλη στην Βισαλτία. Πού τελείωνε ωστόσο η Βισαλτία προς τα ανατολικά είναι άλλο ζήτημα, είναι όμως σχεδόν κοινή παραδοχή ότι το όριο αποτελούσε ο Στρυμόνας. Έτσι λοιπόν οι νεώτεροι περιηγητές και ερευνητές στην πλειοψηφία τους θέλουν την Βέργη στην δυτική όχθη του Στρυμόνα και αναζητούν μία θέση³² για την πόλη από τον Αχινό στα νότια μέχρι το Καλόκαστρο στα βόρεια, έτσι που κάπως να ανταποκρίνεται στην απόσταση των διακοσίων σταδίων = 40 κλμ από την Ἀμφίπολη, όπως αναφέρει ο

²⁹ Τις παρατηρήσεις του Γ. Μπακαλάκη, ε.α. (σημ. 15) για την ύπαρξη τάφων, την θέση τους και την διαστρωμάτωσή τους με μεσολάβηση ενός μέτρου χώματος δεν αξιοποίησε κανείς έκτοτε. Από ιστορική άποψη η επισήμανση έχει εξαιρετική σημασία. Το χρονικό διάστημα που αντιστοιχεί στη δημιουργία επίχωσης ενός μέτρου μεταξύ κλασικών και ρωμαϊκών τάφων θα μπορούσε να σημαίνει εγκατάλειψη της θέσης, μείωση του πληθυσμού της πόλης, μετακίνησή του κ.λ.π.

³⁰ Στράβ. 7, 36.

³¹ Ψευδο-Σκυμν., 650 κ.ε.

³² Η F. Parazoglou, ε.α. (σημ. 26) 355-359 έχει συγκεντρώσει την παλαιότερη βιβλιογραφία (σελ. 356 σημ. 24). Οι προταθείσες θέσεις είναι οι εξής: ο Leake τοποθετεί την Βέργη κοντά στον Αχινό, ο Müller στο σημείο που ο Στρυμόνας ενώνεται με την λίμνη του Αχινού, ο

Στράβων.

Ο πρώτος που βασίστηκε σε αρχαιολογικά-επιγραφικά δεδομένα και στη συνέχεια αμφισβήτησε τις αρχαίες πηγές σχετικά με την Βέργη και αναζήτησε τη θέση της πόλης στην ανατολική όχθη του Στρυμόνα ήταν ο J. Roger. Αφορμή στάθηκε η δημοσίευση μιας επιγραφής από τους Φιλίππους, όπου μνημονεύονται οι Βεργαίοι, που μαζί με τους άλλους «**πενταπολεΐτες**»³³ προσφέρουν θυσία στον αυτοκράτορα Σεπίμιο Σεβήρο και την Ιουλία Δόμνα. Ο J. Roger σωστά διάβασε «**Β]ε[ρ]γάοι**» και επίσης σωστά πρότεινε συμπλήρωση «**Σιρρά]οι**» για το όνομα της πέμπτης πόλης, δυσανάγνωστο στην επιγραφή. Την ίδια την πεντάπολη είδε περισσότερο σαν θρησκευτική ένωση πόλεων που βρισκόταν μάλλον στην σφαίρα επιρροής ή ίσως ανήκε στην περιοχή της ρωμαϊκής αποικίας των Φιλίππων και ο μόνος λόγος σύστασής της ήταν η άσκηση της αυτοκρατορικής λατρείας³⁴. Το ότι κέντρο της πεντάπολης υπήρξε η Γάζωρος ερμηνεύτηκε εκ του γεγονότος ότι μάλλον η πεντάπολις οργανώθηκε γύρω από την λατρεία της Αρτέμιδος Γαζωρίας. Έτσι λοιπόν ως μέλος της πεντάπολης η Βέργη πρέπει κατά τον J. Roger να τοποθετηθεί μαζί και με τις άλλες πόλεις στην ανατολική όχθη του Στρυμόνα³⁵, στην βορειοδυτική περιοχή του Παγγαίου, δοθέντος ότι υπήρξε και μέλος της Δηλιακής Συμμαχίας. Αργότερα ο ίδιος ο J. Roger³⁶ δεν θεωρούσε την παλαιότερη πρόταση του ικανοποιητική³⁷ και τον δελέαζε η ταύτιση της αρχαίας Βέργης με την σύγχρονη ομώνυμη κοινότητα.

Την Βέργη μετρά στις πόλεις της Οδομαντικής και της Ηδωνίδος ο

Kiepert στη Νιγρίτα, ο Welch στη Θερμή, ο Casson κάπου κοντά στο Καλόκαστρο, ο Meyer στο Ζερβοχώρι, ο Edson βρίσκει την ταύτιση του Casson αδύνατη ωστόσο συμφωνεί, ο Σαμόρης στη σημερινή Βέργη, ο Hammond κοντά στον Αχινό, αναφέροντας την επισήμανση και του Στράβωνα ότι τα πλοία μπορούσαν να φτάσουν μέσω Στρυμόνος μέχρι την Βέργη και τελευταία ο Χατζόπουλος και η Καραμπέρη τοποθετούν την Βέργη στην Τερπνή. Οι ανασκαφές των τελευταίων χρόνων στη θέση «Παλιοχώρι» της Βέργης δεν έδωσαν στοιχεία για την ταύτιση του οικισμού με την αρχαία πόλη της Βέργης, ομώνυμη του σημερινού χωριού· άλλωστε είναι γνωστό ότι οι σύγχρονες μετονομασίες σε πολλές περιπτώσεις υπήρξαν ευτυχείς όχι όμως πάντοτε επιτυχείς.

³³ J. Roger, BCH 62 (1938) 19-41, κυρίως 37 κ.ε. (...**πενταπολίται**...)]οι, **Αδριανοπολεΐται** | **Β]ε[ρ]γάοι**, **Σκαμβέρτιοι**, **Γαζώριοι** την θυσίαν), βλ. και SEG 45, 1995, 201-202 και τελευταία M. B. Chatzopoulos, ε.α. (σημ. 27) 58 κ.ε. με βιβλιογραφία.

³⁴ Την γνώμη αυτή είχε δεχτεί και η F. Papazoglou, BCH 87 (1963) 532 («*Je pensais par exemple que Berga aurait pu être une kômè de Serrai*»), αργότερα άλλαξε γνώμη.

³⁵ Πρβλ. και την προβληματική του M. B. Chatzopoulos, ε.α. (σημ. 27) 59 σημ. 6: «*Its (Berga) site has not been securely identified*», ενώ αλλού (σελ. 214-215) μάλλον κλίνει στην ταύτιση της Βέργης με την σημερινή Τερπνή, ενώ στην Βέργη τοποθετεί την αρχαία Ευπορία.

³⁶ J. Roger, RA 24 (1945) 38.

³⁷ Επιφυλακτικός είναι και ο M. B. Chatzopoulos, ε.α. (σημ. 27) 59 σημ. 6: «*Its site has not yet been securely identified*».

Πτολεμαίος³⁸ και κατά τους υπολογισμούς του απέχει μόνο 7-8 μίλια από την Αμφίπολη. Όμως η αρχαιολογική έρευνα προχωρεί και στα 1962 ο Cl. Vatin³⁹ δημοσιεύει ακόμη μία επιγραφή που αναφέρει την Γάζωρο. Πρόκειται για ψήφισμα που στα 158 μ.Χ. επικυρώνει η βουλή και ο δήμος μιας πόλης που δεν ονομάζεται και το στέλνει «τω εν Γαζώρω μνήμονι». Η επιγραφή αναφέρεται προφανώς στην πεντάπολη, για την οποία έγινε λόγος παραπάνω. Η F. Parazoglou⁴⁰ αλλάζει τώρα γνώμη και ενώ παλαιά ακολουθούσε την πρόταση του J. Roger και θεωρούσε την πεντάπολη απλή θρησκευτική ένωση τώρα πιστεύει ότι πρόκειται για πολιτική ένωση των πόλεων που διοικούνται από κοινούς άρχοντες, οι οποίοι έχουν την έδρα τους στις Σέρρες, ίσως την σημαντικότερη των πόλεων. Για να συναποτελέσουν ένωση οι πέντε πόλεις δεν είναι βέβαια απαραίτητο να έχουν όλες το καθεστώς της πόλης. Οι τρεις από αυτές πάντως, συμπεριλαμβανομένης και της Βέργης, είναι πόλεις, οι άλλες δύο θα μπορούσαν να είναι ακόμα και κώμες. Η ίδρυση τέτοιων ενώσεων πόλεων ήταν κάτι που μάλλον ευνοούσε η ρωμαϊκή διοίκηση γιατί έτσι ασκούσε πιο αποτελεσματικό έλεγχο σε λιγότερους θεσμικούς υπηκόους και δεν είναι καθόλου άγνωστη στην περιοχή⁴¹.

Ακόμη μία αναφορά στους Γαζωρίους και «ταις συνκυρούσαις κώμαις» έχουμε από επιγραφή επίσης από την Γάζωρο, που δημοσίευσε ο Γ. Καφταντζής⁴², εξέτασε η F. Parazoglou⁴³ για να υποστηρίξει ότι η Γάζωρος και προφανώς και οι συναναφερόμενες κώμες βρισκόταν έξω από τα όρια της χώρας των Φιλίππων, και τέλος αναλυτικά σχολίασε η Χρ. Βεληγιάννη⁴⁴, η οποία και την χρονολόγησε στο έκτο έτος από την ανάληψη της βασιλείας από τον Πτολεμαίο Β΄ Φιλαδέλφεια, δηλαδή στο έτος 278/7-277/6 π. Χ., ενώ ο Μ. Β. Χατζόπουλος⁴⁵ είναι ίσως πιο κοντά στην πραγματικότητα όταν από το σχήμα των γραμμάτων θεωρεί την επιγραφή νεώτερη και την σχετίζει με τον Φίλιππο Ε΄ (216/5-215/4) ή με τον Περσέα (174/3). Πρόκειται για ψήφισμα των Γαζωρίων «και των συνκυρουσών κωμών» με το οποίο τιμούν κάποιον βασιλικό αξιωματούχο

³⁸ Πτολ. 3, 12, 28: «Οδομαντικής και Ηδωνίδος Σκοτούσα, Βέργα, Γάζωρος, Αμφίπολις, Φίλιππο».

³⁹ Cl. Vatin, BCH 86 (1962) 57-63. Βλ. και Μ. Β. Chatzopoulos, ε.α. (σημ. 27) 58 με βιβλιογραφία.

⁴⁰ F. Parazoglou, BCH 87 (1963) 531 κ.ε.

⁴¹ Πρβλ. την επιγραφή από την περιοχή της Δράμας που αναφέρει «τριπολίτες», P. Perdrizet, «Inscriptions de Philippes», BCH 24 (1900) 317: «...Διονύσω...]οίω και Τριπολίταις στοάν».

⁴² Γ. Καφταντζής, *Ιστορία της πόλεως Σερρών*, Α' (1967) 324 κ.ε., αρ. 547.

⁴³ F. Parazoglou, «Le territoire de la colonie de Philippes», BCH 106 (1982) 100-101.

⁴⁴ Chr. Veligianni, «Ein hellenistisches Ehrendekret aus Gazoros (Ostmakedonien)», ZPE 51, 1983, 105-114: («.....και τας συ[νκυρο]ύσας κώμας εξήτησεν διας[ώ]ι[ο]σαι κοινή και καθ' ιδίαν, | έδοξεν Γαζ[ω]ρίοις κ[α]ι ταις συ[ν]κυρουσάις κώμαις.....»).

⁴⁵ Μ. Β. Chatzopoulos, ε.α. (σημ. 27) 51 κ.ε. με όλη την βιβλιογραφία.

που ιδιαίτερος ευεργέτησε την πόλη και τις συνδεδεμένες με αυτήν κώμες προμηθεύοντάς τους σιτάρι σε δύσκολη περίοδο. Το ψήφισμα θα μετέφερε στον βασιλέα τριμελής εκλεγμένη αντιπροσωπεία και συγχρόνως θα φρόντιζε να στηθεί στο ιερό της Αρτέμιδος, όπως είναι η πιο πιθανή συμπλήρωση της λέξης στο κείμενο. Όπως επισημαίνει η Χρ. Βελιγιάννη την εποχή αυτή, δηλ. τον 3ο αι. π. Χ., ή έστω λίγο αργότερα κατ' άλλην χρονολόγηση, οι πολίτες της Γάζωρου αναφέρονται χωριστά⁴⁶ από τους πολίτες των υπολοίπων κωμών, που ενδεχομένως δεν έχουν τα ίδια δικαιώματα και η θέση τους είναι μάλλον κατώτερη· για τις σχέσεις ανάμεσα στην Γάζωρο και τις κώμες δεν γίνεται λόγος στο ψήφισμα, η πεντάπολις μας είναι γνωστή από την ρωμαϊκή εποχή.

Αυτό που μας διδάσκουν οι επιγραφές από την Γάζωρο είναι ότι τουλάχιστον από τα ελληνιστικά χρόνια και αργότερα στην ευρύτερη περιοχή της Οδομαντικής και της Ηδωνίδος αρχίζει να δημιουργείται, έστω και μόνο με πολιτική υπόσταση, ένα πολιτικο-θρησκευτικό κέντρο και το κέντρο αυτό είναι η Γάζωρος. Ποια ήταν η θέση της Βέργης αυτά τα χρόνια, με ποια ιδιότητα συμμετείχε στην πεντάπολη των αυτοκρατορικών χρόνων ή ενδεχομένως και στην ένωση των «**συνκυρουσών κωμών**» της ελληνιστικής εποχής δεν μας πληροφορεί ούτε η φιλολογική παράδοση ούτε τα επιγραφικά δεδομένα. Αν ακόμα εξακολουθούσε να έχει το καθεστώς της πόλης ή είναι αλήθεια ότι ήδη από τα ελληνιστικά χρόνια άρχισε η διολίσθηση προς το καθεστώς της κώμης⁴⁷, που παραδίδει ο Στράβων, θα το μάθουμε ίσως μόνο στο μέλλον. Πάντως τα μέχρι τώρα γνωστά ευρήματα δεν επέτρεψαν στην έρευνα να αποδώσει στην Βέργη, ανεξάρτητα αν την τοποθετεί στην δυτική ή στην ανατολική όχθη του Στρυμόνα, μία πλήρη εικόνα της θέσης της στην ιστορία της περιοχής.

3. Βέργη και Θάσος

Στο σημείο αυτό μπορούμε, πιστεύω, να αξιοποιήσουμε την νέα επιγραφή και να εξετάσουμε την κατάσταση στην ευρύτερη περιοχή της κοιλάδας του Στρυμόνα στα χρόνια πριν και μετά την εποχή της, ας πούμε από τα ύστερα αρχαϊκά χρόνια μέχρι και τον 5ο αι. π.Χ. Η επιγραφή της Βέργης είναι η πρώτη σε παριανό αλφάβητο από την θρακική ενδοχώρα της παραστρυμόνιας περιοχής και οπωσδήποτε η πρώτη από την Οδομαντική. Δεν είναι όμως η αρχαιότερη από την

⁴⁶ Chr. Veligianni, ε.α. (σημ. 44) 112-114.

⁴⁷ Για το θέμα (κώμες, πόλεις, συμπολιτείες κ.λ.π.) βλ. Μ. Β. Chatzopoulos, ε. α. (σημ. 27) 51 κ. ε. και ειδικότερα για την Βέργη σελ. 59-60, 62, 63, 75, 77, 86-87, 214-216.

ευρύτερη περιοχή της αιγαιακής Θράκης⁴⁸. Είναι αυτονόητο ότι μια μόνο επιγραφή δεν αρκεί για να θεωρηθεί γενικευμένη η χρήση του αλφαβήτου από το σύνολο του πληθυσμού της πόλης, πολύ περισσότερο που τώρα η Βέργη θεωρείται θρακική πόλη. Φυσικά δεν είναι εδώ η πιο κατάλληλη θέση και καλύτερα να αποφύγουμε την συζήτηση εάν ο θρακικός κόσμος άφησε γραπτή γλώσσα ή ακόμα και το θέμα των δίγλωσσων επιγραφών. Ο γραφέας και λιθοξόος της επιγραφής μας χρησιμοποιεί το μοναδικό αλφάβητο που γράφεται στον τόπο όπου ζει και που αυτό είναι το παριανό-θασιακό. Δεδομένου ότι και το μάρμαρο είναι θασιακό δεν είναι δύσκολο να υποθέσει κανείς ότι ο χαρακτήρας είναι θάσιος. Η διαπίστωση αυτή δίνει αφορμή σε σειρά σκέψεων σχετικά με τη θασιακή διείσδυση στην θρακική ενδοχώρα, την μορφή που ενδεχομένως είχε λάβει η διείσδυση, τον αριθμό των θασίων που είχαν εγκατασταθεί στη θέση ή στην περιοχή, το καθεστώς της εγκατάστασης, την εξέλιξή του και άλλες παρόμοιες σκέψεις.

Είναι πάντως αναμφισβήτητο γεγονός ότι το ελληνικό στοιχείο είναι παρόν στην πόλη. Άλλωστε αν η Βέργη ήταν μια πόλη βαρβάρων χωρίς καμία επαφή με τους Έλληνες, μια πόλη ή έστω μία πολίχνη όπου δεν υπήρχε ελληνική πολιτισμική κοιτίδα, που με τη μακρόχρονη παράδοση θα διατηρούσε και θα ανέπτυσσε τη γνώση, δεν θα ήταν δυνατόν να είχε γεννήσει τον 4ο αι. π.Χ. τέκνα σαν τον Αντιφάνη.

Προς το παρόν διαθέτουμε εξαιρετικά λίγα στοιχεία και θα ήταν υπερβολή ξεκινώντας από μία μόνο επιγραφή, όσο σπουδαία κι αν είναι, να αποκαταστήσουμε πλήρως την ιστορική πορεία⁴⁹ της διείσδυσης των ελληνικών φύλων σε περιοχή που προστάτευαν φημισμένοι πολεμιστές. Μας είναι από άλλες πηγές γνωστές οι δυσκολίες που βρήκαν οι Θάσιοι στον αποικισμό της «περαιάς» τους κι ο Αρχίλοχος στα ποιήματά του τις έχει περιγράψει παραστατικά. Από τα πρώτα χρόνια που πάτησαν το πόδι τους στην ηπειρωτική χώρα περιορίστηκαν μόνο στην παράλια ζώνη, σε περιοχή όπου δεν φαίνεται να έδειχναν ενδιαφέρον οι ντόπιοι Θράκες, αφού δεν είχαν και ιδιαίτερες φιλικές σχέσεις με το υγρό

⁴⁸ Από την δεκαετία 500-490 π. Χ. έχουμε το επίγραμμα του Μουσείου της Αμφίπολης, που δημοσίευσε ο Δ. Λαζαρίδης, ΑΕ 1976, 164-181. Πρβλ. και Α. Παναγιώτου, «Διαλεκτικές επιγραφές της Χαλκιδικής, της Μακεδονίας και της Αμφιπόλεως», Επιγραφές της Μακεδονίας. Γ' Διεθνές Συμπόσιο για τη Μακεδονία, 1993 (1996) 138 σημ. 44 με βιβλιογραφία, επίσης σημ. 45 ο όρος από την Γαληψό του β' μισού του 6ου αι. (Δήμητρως ἠωρως εἰμί τωκατομπέδω). Για τον όρο της Γαληψού βλ. La civilization grecque. Macedoine. Le royaume d' Alexandre le Grand (1993) 190, ap. 215.

⁴⁹ Στην Άργιλο [για την ως τώρα έρευνα και τις πρώτες ανασκαφικές ειδήσεις βλ. Ζ. Μπόνιας-Ζ. Perreault, ΑΕΜΘ 7, 1993, 465-476· ΑΕΜΘ 8, 1994, 317-324· ΑΕΜΘ 10 Β, 1997, 663-680· Ζ. Μπόνιας, ΑΔ 47 (1992) 470-472· Ζ. Bonias - J. Perreault, «Nouvelles recherches archeologiques sur site d' Argilos», Οι Σέρρες και η περιοχή τους. Από την αρχαία στην μεταβυζαντινή κοινωνία, Σέρρες 1993 (1998) τόμ. Α, 37-48· Ζ. Μπόνιας - J. Perreault, «Άργιλος. Η αρχαιότερη ελληνική αποικία στην περιοχή των εκβολών του Στρυμόνα»,

στοιχείο. Αλλά ο πλούτος των μετάλλων⁵⁰, των δασών και η εύφορη αγροτική γη βρισκόταν στο εσωτερικό κι αυτό φυσικά δεν το αγνοούσαν οι Θάσιοι. Έτσι ενώ με σειρά αποικιών-πόλεων και «εμπορίων» που ίδρυσαν είχαν τον έλεγχο της περαίας⁵¹ από τον Στρυμόνα μέχρι τον Νέστο, στην ενδοχώρα, της οποίας τα όρια άλλαζαν σύμφωνα με την ιστορική συγκυρία⁵² και δεν μας είναι ακριβώς γνωστά, κατάφεραν να διεισδύσουν μόνο στα 360/59 π.Χ. και τότε μάλλον με αθηναϊκή παρότρυνση, αν όχι και υποστήριξη, να ιδρύσουν τις Κρηνίδες, αποικία που δεν κράτησαν παρά μόνο τρία χρόνια.

Το ίδιο φαίνεται πως συνέβη και στην περιοχή της δυτικής Θράκης. Η κοιλάδα του Στρυμόνα, που πάντοτε αποτελούσε την μοναδική οδό προς το εσωτερικό και συγχρόνως δίοδο πολιτισμικής επαφής των ελλήνων με τα θρακικά φύλα, προσέλκυσε το ενδιαφέρον όχι μόνο των Ελλήνων αλλά και των Περσών, έστω για το περιορισμένο διάστημα που βρέθηκαν στην περιοχή. Μεταξύ των ετών 513/2-480 τον έλεγχο κοντά στις εκβολές του Στρυμόνα φαίνεται ότι ασκούν οι Πέρσες με διάφορες μορφές, ακόμα και με τον αποικισμό της Μυρκίνου⁵³.

Στην περιοχή οι Αθηναίοι εμφανίζονται δυναμικά μετά τα μηδικά, όταν έχουν εδραιώσει την κυριαρχία τους στην Ελλάδα, έχουν ιδρύσει την Α' Αθηναϊκή Συμμαχία και ο στόλος τους κυριαρχεί στην ανατολική Μεσόγειο και τον Εύξεινο Πόντο. Στα 476 π.Χ. ο Κίμων καταλαμβάνει την Ηϊόνα και την κάνει κέντρο των επιχειρήσεων στην περιοχή και ναυτική του βάση. Από το 447/6 η Ηϊών αναγράφεται στους φορολογικούς καταλόγους, ενώ είναι μάλλον βέβαιο ότι και πιο πριν οι Αθηναίοι έλεγχαν την πόλη. Συγχρόνως η Άργιλος υποστήριζε την αθηναϊκή παρουσία κείμενη στην άλλη πλευρά των εκβολών του ποταμού. Στο εσωτερικό όμως τα πράγματα ήταν πολύ διαφορετικά. Οι επανειλημμένες προσπάθειες των Αθηναίων να εισχωρήσουν στην ενδοχώρα αποκρούστηκαν από τα ντόπια θρακικά φύλα και στην μάχη

Πρακτικά Συμποσίου «Άνδρος και Χαλκιδική». 1997, Ανδριακά Χρονικά 29 (1998) 173-196 ανασκάπτουμε ήδη οκτώ χρόνια κι ακόμα δεν είμαστε βέβαιοι για την μορφή της πρώτης ελληνικής εγκατάστασης στην θέση και πώς αυτή πραγματοποιήθηκε. Ωστόσο έχουμε ήδη διατυπώσει την άποψη ότι οι Έλληνες στην Άργιλο αποίκισαν ήδη κατοικημένο τόπο και βρήκαν στη θέση πληθυσμό με τον οποίο και συγκατοίκησαν μέχρι που τον αφομοίωσαν πλήρως.

⁵⁰ Χ. Κουκούλη-Χρυσανθάκη, «Τα «μέταλλα» της θασιακής περαίας», Μνήμη Δ. Λαζαρίδη Πόλις και Χώρα στην αρχαία Μακεδονία και Θράκη, 1996 (1990) 494-532.

⁵¹ Για τον αποικισμό της «Θασίων περαίας» βλ. Χ. Κουκούλη-Χρυσανθάκη, «Οι αποικίες της Θάσου στο Β. Αιγαίο. Νεώτερα ευρήματα», Α' Τοπικό Συμπόσιο στην Καβάλα «Η Καβάλα και η περιοχή της» (1980) 309-325.

⁵² Βλ. τις επισημάνσεις J. Pouilloux, ε.α. (σημ. 6) 60-61, 106-134, 217-221, επίσης Χ. Κουκούλη-Χρυσανθάκη, ε.α. (σημ. 50) 494 κ.ε.

⁵³ Κατά τον Δ. Λαζαρίδη, ε.α. (σημ. 48) 172 στα 490 π.Χ., κατά τους Ν. G. L. Hammond-G. T. Griffith, A History of Macedonia. II (1979) 68 σημ. 4 ο αποικισμός πραγματοποιήθηκε μετά το 509 π.Χ.

του Δραβήσκου στα 464 οι εισβολείς έχασαν δέκα χιλιάδες πολεμιστές. Μόνον στα 437 π.Χ. κατάφεραν να πατήσουν την Ηδωνίδα γη και να ιδρύσουν την Αμφίπολη, ελέγχοντας έτσι την έξοδο της κοιλάδας του Στρυμόνα, δηλαδή την οδό πρόσβασης προς το εσωτερικό. Αντίθετα φαίνεται πως υπήρξαν ευτυχέστεροι στην προσπάθειά τους στην δυτική πλευρά του Στρυμόνα. Η εγκατάσταση στα 447/6⁵⁴ χιλίων κληρούχων στην Βρέα⁵⁵, όπου κι αν η Βρέα τοποθετείται, ήταν αδύνατον να πραγματοποιηθεί και να διατηρηθεί μόνο με την δύναμη των όπλων. Το γεγονός δείχνει ότι η Βισαλία ήταν πιο δεκτική στην ξένη, εν προκειμένω αθηναϊκή, παρουσία και ότι η συγκατοίκηση με το ντόπιο στοιχείο, όπως φαίνεται και από το παράδειγμα της Αργίλου⁵⁶, ήταν κάτι που είχε την αποδοχή του πληθυσμού, ενώ στην περίπτωση της Βρέας πιθανόν είχε και την ανοχή του Μακεδόνα βασιλέα.

Οι Θάσιοι όμως φαίνεται πως είχαν εγκατασταθεί στην περιοχή των εκβολών του Στρυμόνα, ενδεχομένως και στην ενδοχώρα, πολύ πριν τους Αθηναίους. Η επιγραφή από την Αμφίπολη είναι ιδιαίτερα διαφωτιστική. Οι Πάριοι στα 500-490 τιμούν⁵⁷ τον θράκα Τόκη, που πολέμησε στο πλευρό τους και θυσίασε την ζωή του στην Ηιόνα, μάλιστα του αφιερώνουν και άγαλμα. Το συμπέρασμα είναι σαφές, στην περιοχή η παριανή δραστηριότητα πρέπει να θεωρηθεί βέβαιη. Ο Δ. Λαζαρίδης⁵⁸ εξέφρασε την άποψη ότι οι Πάριοι, που πρωτοστάτησαν στην ίδρυση της «θασίων περαιάς», κράτησαν την Ηιόνα δική τους αποικία, πιθανότατα ήταν και οι οικιστές της. Ωστόσο δεν παραλείπει να διατυπώσει την υπόθεση, που μάλλον δεν πιστεύει, ότι ίσως οι Πάριοι της επιγραφής είναι οι Θάσιοι. Πιστεύω ότι ακριβώς περί αυτού πρόκειται. Εδώ οι Πάριοι αναφέρονται τιμητικά, ίσως και γιατί ηγήθηκαν της αποστολής, άλλωστε δεν πέρασαν παρά μόνον τρεις γενεές από τότε που οι Πάριοι ίδρυσαν την Θάσο και είναι γνωστό ότι οι άποικοι και το ίδιο το επίγραμμα της Αμφίπολης δεν αποκλείεται να αναφέρεται στην εποχή ίδρυσης της Ηιόνας. Το έργο όμως της εγκατάστασης στην περιοχή είναι θασιακό, είναι ένα πρόγραμμα που ολοκληρώθηκε συστηματικά και σε διάρκεια χρόνου, είναι αδιανόητο οι Θάσιοι να ήταν απόντες από την επιχείρηση στις εκβολές του Στρυμόνα. Το πιο πιθανόν είναι ότι ήταν οι

⁵⁴ J. Rouilloux, ε.α. (σημ.6) 120. Η κληρουχία αυτή δεν μπορεί να ταυτιστεί με την Βέργη, και για άλλους λόγους αλλά και γιατί οι κληρουχίες δεν πλήρωναν φόρο.

⁵⁵ Πλούτ. Περικλ. 11, 5: «.....προς δε τούτοις χιλίους έστειλεν εις Χερρόνησον κληρούχους,....εις δε Θράκην χιλίους Βισάλταις συνοικήσαντας...»

⁵⁶ Βλ. την σημ. 49.

⁵⁷ Δ. Λαζαρίδης, ε.α. (σημ. 48) 165:

Μνημ' αρετής έθεσαν Πάριοι Τόκεω ούνεκεν ήβην
[Ηι]όνος αφ' ερατής ώλεσι βαρνώμενος

⁵⁸ Δ. Λαζαρίδης, ε.α. (σημ. 48) 174.

πρωταγωνιστές της και μάλιστα σε εποχή αρχαιότερη⁵⁹ του παριανού επιγράμματος.

Την θασιακή επίδραση, αν όχι και παρουσία, στην ευρύτερη περιοχή συμπεραίνουμε και από άλλες πληροφορίες. Για παράδειγμα είναι γνωστό ότι το θασιακό, δηλαδή το παριανό, αλφάβητο χρησιμοποιούν και οι Βισάλτες⁶⁰ στα νομίσματά τους της αρχαϊκής εποχής, μιας και από την Θάσο δεν έμαθαν μόνο την νομισματική τέχνη στην απόδοση των παραστάσεων, αλλά πήραν και το αλφάβητο χρησιμοποιώντας, όπως φαίνεται στα νομίσματά τους, Ω αντί του Ο και C αντί του Β⁶¹. Στην ίδια την Βέργη για τη θασιακή παρουσία και τη χρήση του αλφαβήτου αυτά τα χρόνια μιλά τώρα από μόνη της η επιγραφή μας.

Είναι δύσκολο να σκεφτεί κανείς ότι όντας οι Θάσσιοι στο παράλια στις εκβολές του Στρυμόνα, και έχοντας σαν ορμητήριο την Ηϊόνα δεν μπόηκαν στον πειρασμό να προχωρήσουν στην θρακική ενδοχώρα, που ήταν και το ζητούμενο μετά την κατοχή του παραλιακού σταθμού. Οι ίδιοι ήταν ναυτικοί και ο Στρυμόνας για αρκετό διάστημα πλωτός⁶². Προχωρώντας λοιπόν έφτασαν στην Κερκινίτιδα⁶³ λίμνη και από εκεί μπορούσαν να προσεγγίσουν τα παραλίμνια⁶⁴ θρακικά πολιίσματα. Την εποχή αυτή η θέση της αρχαίας Βέργης φαίνεται πως ήταν παραλίμνια ή παραποτάμια. Στον τόπο όμως δεν έχουν γίνει ακόμα συστηματικές ανασκαφικές ή άλλες έρευνες, κι έτσι δεν γνωρίζουμε περισσότερα για τη φύση του θρακικού πολιίσματος που προηγήρη⁶⁵.

Εν πάση περιπτώσει στη θέση που εύκολα ήταν προσβάσιμη από την θάλασσα υπήρξε κάποιου είδους εγκατάσταση των Θασιών. Το χαρακτήρα αυτής της εγκατάστασης, ως πούμε καλύτερα παρουσίας, δεν μπορούμε να γνωρίζουμε προς το παρόν· μας λείπουν αναφορές της φιλολογικής παράδοσης και ανασκαφικά στοιχεία. Το πιθανότερο

⁵⁹ Πρβλ. και Δ. Λαζαρίδης, ε.α. (σημ. 48) 174.

⁶⁰ L. H. Jeffery, ε.α. (σημ. 10) 364.

⁶¹ Πρβλ. B. v. Head, *Historia Numorum. A Manual of Greek Numismatics* (1910) 194-201 (νομίσματα Ορεσκιών με επιγραφή **ORRESKION**, **ORRHESKION**, **QRHESKION**, **QRHESKION** κ.λ.π., Ζαελίων με επιγραφή **ΖΑΙΛΕΩΝ**, Ληπέων με επιγραφή **ΛΕΤΑΙΩΝ**), του ιδίου, «A Catalogue of Greek Coins in the British Museum», *Macedonia* e.t. (1963) 140 αρ. 2 (**ΚΙΣΑΛΤΙΚΩΝ**), 141 αρ. 3 (**ΚΙΣΕΛ.....**), 145 αρ. 1, 146 αρ. 2, 147 αρ. 5, 147-149 με κένταυρο και νύμφη.

⁶² Στράβ. 7, 36: «.....ανά ποταμόν ιόντι τον Στρυμόνα και η Βέργη ίδρυται...», Ψευδο-Σκύμν. 650 κ.ε.: «.....**εφ' ου** (ενν. Στρυμόνος) κατά μεσόγειον Αντιφάνους πατρίς κείται λεγομένη Βέργα».

⁶³ Θουκυδ. 4, 108, 1: «.....άνωθεν μεν (ενν. Αμφιπόλεως) μεγάλης ούσης επί πολύ λίμνης του ποταμού.....», Πρβλ. και Αρριαν. Ανάβ. 1, 11, 3: «.....Ην δε αυτώ (ενν. Αλεξάνδρω) ο στόλος παρά την λίμνην την Κερκινίτην ως επ' Αμφίπολιν και του Στρυμόνος ποταμού τας εκβολάς».

⁶⁴ Το όνομα «Παραλίμνιο» διατηρεί ακόμα ένα χωριό κοντά στο Ν. Σκοπό.

⁶⁵ Τα παλαιότερα ευρήματα από την θέση ανάγονται στην ύστερη εποχή του χαλκού (Δ. Γραμμένος - Μ. Φωτιάδης, *Ανθρωπολογικά* 1 (1980) 16.

είναι ότι οι Θάσιοι κατά την προσφιλή τους τακτική εγκατέστησαν στην Βέργη στην αρχή ένα «εμπόριο», και όπως δείχνουν τα ευρήματα από την πόλη η ίδρυση αυτού του «εμπορίου» μπορεί να αναθεί ακόμα και στον 6ο αι. Ωστόσο αυτό το «εμπόριο» φαίνεται πως γρήγορα απέκτησε το καθεστώς της πόλης⁶⁶, πράγμα που διαφαίνεται και από την επιγραφή μας⁶⁷. Η Βέργη άλλωστε περιλαμβάνεται στις πόλεις που πληρώνουν φόρο στην Δηλιακή Συμμαχία, κι ακόμα αναφέρεται και στην επιγραφή των θεαροδώκων της Επιδαύρου⁶⁸ του 360(;) π.Χ. καθώς και σε επιγραφή του Δίου⁶⁹. Αλλά και στα μεταγενέστερα χρόνια, μέχρι την εποχή του Ιεροκλή⁷⁰, η Βέργη είναι γνωστή σαν πόλη, το γεγονός ότι ο Στράβων την αναφέρει σαν κώμη οφείλεται σε πληροφορία που ο γεωγράφος αντλεί από αρχαιότερη πηγή⁷¹. Οι Πάριοι-Θάσιοι λοιπόν της Ηϊόνας και της Βέργης είναι αυτοί που αναφέρονται στο επίγραμμα της Αμφίπολης και είναι οι ίδιοι που είναι παρόντες στην Βέργη με την επιγραφή του 5ου αι.

Η θασιακή παρουσία στην Βέργη καθορίζει και την ιστορική πορεία της πόλης. Τί συμβαίνει στη συνέχεια, τουλάχιστον στον 5ο αι. π.Χ., μας διδάσκει η παράλληλη εξέταση της ιστορίας της Θάσου και της Αθήνας. Οι σχέσεις Αθήνας-Θάσου έχουν άμεσο αντίκτυπο στη μοίρα του θασιακού «εμπορίου» της Βέργης. Στα 465/4 είναι γνωστόν ότι ο Κίμων διαλύει το αποικιακό κράτος της Θάσου⁷². Η ίδια η Θάσος αναγκάζεται και πάλι να υποταχθεί στην Α' Αθηναϊκή Συμμαχία και συγχρόνως χάνει τον έλεγχο της περαιάς της. Είναι η εποχή που οι Αθηναίοι, αφού έχουν αποκτήσει τον έλεγχο στο παράλιο τμήμα της Θράκης από τον Στρυμόνα μέχρι τον Νέστο, τμήμα που πήραν από την Θάσο, προσπαθούν να εισχωρήσουν στις εύφορες κοιλάδες της Οδομαντικής και της Ηδωνίδας. Τότε είναι που περνά η Βέργη στην σφαίρα επιρροής της Αθήνας και έτσι εμφανίζεται για πρώτη φορά στους φορολογικούς καταλόγους της Συμμαχίας.

Ο Ch. Edson⁷³ σχολιάζοντας τους φορολογικούς καταλόγους και αναφερόμενος στην Βέργη θέτει το ερώτημα πώς οι Αθηναίοι

⁶⁶ Πρβλ. και M. B. Chatzopoulos, ε.α. (σημ. 27) 60.

⁶⁷ Α. Παναγιώτου, ε.α. (σημ. 48) 138: «...τα κείμενα-κυρίως τα δημόσια-προϋποθέτουν μόνιμη εγκατάσταση και ενός είδους καθεστηκυία τάξη». Πόλη με βουλή, και άρχοντες αναφέρει την Βέργη ο Δ. Κανατσούλης, «Η μακεδονική πόλις», Μακεδονικά 4 (1955-60) 249-250.

⁶⁸ IG IV 1.94 («Βέργα· Αντιφάνης»)

⁶⁹ Την πληροφορία έχω από τον M. B. Chatzopoulos, ε.α. (σημ. 27) 60 σημ. 3. Πρβλ. και την επιγραφή της Άγκυρας (IGR 3, 215) όπου επίσης αναφέρεται η Βέργη.

⁷⁰ Ιεροκλ. Συνέκδ. 460, 6.

⁷¹ M. B. Chatzopoulos, ε.α. (σημ. 27) 60: «...leaving Strabo's evidence (undoubtedly based on some earlier author) on the city's subordinate status isolated and unexplained».

⁷² J. Pouilloux, ε.α. (σημ. 6) 60-61.

⁷³ Ch. Edson, «Notes on the Thracian Phoros», CIPhil 42 (1947) 94-96.

απέκτησαν και διατήρησαν τον έλεγχο μιας πόλης τόσο μακριά από την θάλασσα. Η Βισαλτία, εφόσον εδώ θέλει την Βέργη, υπήρξε περιοχή που μετά την απόκρουση των Περσών πέρασε στον μακεδονικό έλεγχο, τον οποίον οι Μακεδόνες βασιλείς διατήρησαν μέχρι το τέλος του 5ου αι. Η διεξόδυση των Αθηναίων σήμαινε επέκταση της δύναμής τους σε χώρο που ο Αλέξανδρος ο Α΄ είχε εξασφαλίσει για το βασίλειο του. Αλλά ας δούμε τους φορολογικούς καταλόγους: η Βέργη εμφανίζεται στα 452/1, 451/0 και 447/6, λείπει το 443/2 και ξαναεμφανίζεται στα 435/4, 433/2 και 432/1, γεγονός που συνδέεται με την ίδρυση της Αμφίπολης. Η απουσία της πόλης από τον κατάλογο του 430/29 πιθανόν σχετίζεται με εχθροπραξίες με τον Περδίκκα τον Β΄. Και συνεχίζει ο Ch. Edson με την παρατήρηση ότι οπωσδήποτε οι Αθηναίοι ξαναπήραν τον έλεγχο της πόλης μετά την νίκη επί του Βρασίδα στα 424/3. Και παρόλα αυτά τα νομίσματα της Βέργης του τέλους 5ου-αρχών 4ου αι. μιμούνται θασιακά πρότυπα⁷⁴. Δεν παραγνωρίζει τον κυριαρχικό ρόλο της Θάσου στο βόρειο Αιγαίο αυτήν την περίοδο, όμως η απομίμηση των θασιακών νομισμάτων από την πόλη⁷⁵ του φαίνεται ακατανόητη.

Τελευταία το θέμα των νομισμάτων αυτών πραγματεύεται η U. Peter⁷⁶. Θεωρεί ότι πρόκειται για κοπές ενός θράκα Δυναστή, που όμως μας είναι άγνωστος από άλλες πηγές, και φυσικά τονίζει την προφανή ομοιότητα με τα θασιακά νομίσματα. Κατά την γνώμη μου το θέμα πρέπει τώρα πια να εξεταστεί σε άλλη βάση και κυρίως με την σκέψη προσανατολισμένη στην άποψη ότι πρόκειται για νομίσματα της πόλης των Βεργαίων, άσχετο αν τα έκοψαν οι ίδιοι οι Βεργαίοι ή οι Θάσιοι για λογαριασμό τους, που είναι και το πιθανότερο. Όπως κι αν έχει το πράγμα η επίδραση της Θάσου είναι αναμφισβήτητη. Η κυκλοφορία αυτών των νομισμάτων στην θρακική ενδοχώρα, αν κρίνει κανείς από τις λίγες ως τώρα πληροφορίες για τους τόπους εύρεσης, επικεντρώνεται σε τόπους όπου η παρουσία της Θάσου μέχρι τώρα δεν πέρασε απαρατήρητη.

Και ακριβώς αυτό είναι το ζήτημα. Η Βέργη δεχόταν ή ανεχόταν την αθηναϊκή παρουσία και κυριαρχία μόνον όταν η Θάσος ήταν αδύνατη και ανίσχυρη να την αποκρούσει, γιατί η Θάσος ήταν αυτή που είχε πάντα τον πρώτο λόγο στην πόλη, όπου ζούσαν και δραστηριοποιούνταν δικοί της άνθρωποι, κυρίως έμποροι. Άλλωστε η Βέργη δεν ανήκε ποτέ στην

⁷⁴ Ch. Edson, ε.α. (σημ. 73) 95 σημ. 58, και F. Papazoglou, ε.α. (σημ. 26) 357. Πρόκειται ουσιαστικά για τα αργυρά νομίσματα με επιγραφές ΒΕΡΓ, ΒΕΡΓΑΙ και ΒΕΡΓΑΙΟΥ που έχουν αποδοθεί στην Βέργη.

⁷⁵ Ch. Edson, ε.α. (σημ. 73) 95 σημ. 58 με βιβλιογραφία. Ο O. Picard (πληροφορία από M. B. Chatzopoulos, ε.α. (σημ. 27) 60 σημ. 5) πιστεύει ότι τα νομίσματα αυτά δεν έχουν καμία σχέση με την Βέργη.

⁷⁶ U. Peter, *Die Münzen der thrakischen Dynasten (5.-3. Jahrhundert v. Chr.). Hintergründe ihrer Prägung* (1997) 104-106.

Βισαλτία, άρα και το ερώτημα πώς οι Αθηναίοι κατόρθωσαν να αποκτήσουν τον έλεγχο μιας πόλης μέσα στο μακεδονικό βασίλειο δεν έχει πλέον νόημα. Όσον αφορά την επόμενη απορία του Ch. Edson⁷⁷ πώς οι Αθηναίοι μπορούσαν να ασκήσουν για μεγάλο χρονικό διάστημα μέσα στον 5ο αι. αποτελεσματικό έλεγχο σε πόλη που βρισκόταν τόσο μακριά από την θάλασσα, φαίνεται ότι επίσης έχει απαντηθεί. Η Βέργη ήταν προσπελάσιμη μέσω του Στρυμόνα και η απόστασή της από την ακτή δεν είναι μεγάλη.

Κάθε φορά λοιπόν που οι Θάσιοι έχαναν την περαιά τους περνούσε η Βέργη στον αθηναϊκό έλεγχο και το αντίθετο. Έτσι μπορεί να ερμηνευτεί η θασιακή παρουσία και η επίδραση στην νομισματοκοπία της πόλης στο τέλος του 5ου αι. Είναι άλλωστε πιθανόν πως μετά το 424, οπότε οι Αθηναίοι εδραιώνουν πια την παρουσία τους στην περιοχή, οι Θάσιοι επανακτούν τον έλεγχο της περαιάς τους, ίσως όμως αυτή τη φορά σε άλλη βάση μετά από συμφωνία με την Αθήνα και ίσως όχι στα παλαιά όρια⁷⁸, αλλά αυτό είναι άλλο ζήτημα.

4. Βέργη - Θάσος - Πίστιρος

Οι αναφορές που προηγήθηκαν σχετικά με το καθεστώς της περαιάς, με βάση κυρίως τις γνώσεις μας για το ανατολικό της τμήμα, έγιναν με τη σκέψη να διερευνηθεί η παρουσία της Θάσου στο εσωτερικό του δυτικού τμήματος της Θράκης. Η εκμετάλλευση της πλούσιας σε ξυλεία, σε γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα, καθώς και σε μέταλλα περιοχής της κοιλάδας του Στρυμόνα αλλά και της θρακικής ενδοχώρας στην οποία αυτή οδηγούσε, υπήρξε σταθερός άξονας της θασιακής πολιτικής αλλά όχι λιγότερο και ανάγκη, κυρίως από την στιγμή που οι Αθηναίοι απέκτησαν απόλυτο έλεγχο και τους απέκλεισαν από τους θαλάσσιους δρόμους. Στην επίτευξη αυτού του στόχου οι Θάσιοι ακολούθησαν συνετότερη πολιτική και είχαν καλύτερα αποτελέσματα από τους Αθηναίους. Αναφέραμε ήδη ότι στην ενδοχώρα του ανατολικού τμήματος της περαιάς μπήκαν τον 4ο αι. π.Χ. ιδρύοντας τις Κρηνίδες. Στο δυτικό τμήμα φαίνεται ότι εισχώρησαν νωρίτερα. Η πολιτική φιλίας και συνεργασίας που ανέπτυξαν με τους θράκες βασιλείς μας είναι γνωστή και από άλλες πηγές και τελευταία από την επιγραφή της Πιστίρου⁷⁹, εξαιρετικά σημαντική γιατί μας δίνει για πρώτη φορά

⁷⁷ Ch. Edson, ε.α. (σημ. 73) 95-96. Επιμένουμε στις επισημάνσεις αυτές γιατί δείχνουν ανεπτυγμένο προβληματισμό σχετικά με την θέση της Βέργης και είναι φανερό ότι ο Ch. Edson μάλλον έκλινε στην τοποθέτηση της Βέργης στην ανατολική όχθη του Στρυμόνα, εκείνο που του έλειπε μόνο ήταν οι επιγραφικές ενδείξεις για να προχωρήσει στην ανατροπή των περαδεδομένων.

⁷⁸ Βλ. σημ. 52.

⁷⁹ V. Velkov-L. Domaradska, «Kotys I et l' Emporion de Pistiros en Thrace», BCH 118 (1994) 1-15, επίσης, «Kotys I (383-/2-359 B.C.) and Emporion Pistiros in Thrace», Pistiros I:

αναλυτικές πληροφορίες σχετικά με τους κανόνες διεξαγωγής του εμπορίου με τα θρακικά φύλα, τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των «εμποριτών» απέναντι στον θράκα βασιλέα κ.λ.π.

Με αφορμή την αναφορά στην Πίστιρο δεν θα αποφύγουμε τον πειρασμό να διατυπώσουμε μερικές σκέψεις για την θέση της Βέργης και τον ρόλο της στην θασιακή πολιτική εισχώρησης στην Θράκη. Η θέση της Βέργης, εν προκειμένω του θασιακού «εμπορίου» της πρώτης εγκατάστασης, είναι εξαιρετικά ζωτικής σημασίας. Βρίσκεται σε σημείο όπου μπορούσαν να συγκεντρωθούν τα προϊόντα της Οδομαντικής και της Ηδωνίδας, ακόμη και τμήματος της Βισαλτίας, και μέσω του πλωτού Στρυμόνα να φτάσουν στην θάλασσα για να διατεθούν εν συνεχεία στο εμπόριο. Όσο για την σπουδαιότητα των ποταμών, που είναι η επέκταση του θαλάσσιου δρόμου στο εσωτερικό της χώρας, και την αξιοποίηση των δρόμων αυτών από τους έμπειρους εμπόρους των ελληνικών πόλεων, δεν χρειάζεται να προσθέσουμε τίποτε σε όσα θεωρούνται αυτονόητα ή έχει επισημάνει η έρευνα⁸⁰.

Η επιλογή όμως της θέσης υπήρξε ιδιαίτερα επιτυχής γιατί αποτελεί και σημαντικό σταθμό στον πλούν του Στρυμόνα και στην οδό που καταλήγει στις εύφορες κοιλάδες της σημερινής Βουλγαρίας. Εδώ οι Θάσιοι ήδη στον 5ο αι. ιδρύουν το «εμπόριο» της Πιστίρου, οπωσδήποτε μετά την ήττα τους από τους Αθηναίους, παρόλο που κάποια μεμονωμένα ευρήματα στο χώρο μαρτυρούν περιορισμένη εμπορική δραστηριότητα και επαφή με τον ελληνικό κόσμο ήδη από τον ύστερο 6ο και τον πρώιμο 5ο αι. Αναπλέοντας τον Στρυμόνα οι δαιμόνιοι έμποροι της Θάσου κοιτάζουν και προς τις δύο όχθες, και την Βισαλτία με τα μέταλλα του Δυσώρου, όπου προαναφέραμε ήδη ότι διαπιστώνεται θασιακή επίδραση, και την Οδομαντική και Ηδωνίδα, με τις πόλεις και κώμες της οποίας η Βέργη φροντίζει να έχει καλές σχέσεις, πράγμα που σε μεταγενέστερα χρόνια οδηγεί σε σύμπληξη αν όλα καθαρά πολιτικής τουλάχιστον πολιτικοθρησκευτικής ένωσης μαζί τους.

Προκύπτει τώρα το ερώτημα πώς πήγαν στην Πίστιρο οι Θάσιοι; Περνώντας μήπως τα στενά και απόκρημνα περάσματα του Νέστου; Ή μήπως ακολουθώντας τις επικίνδυνες διαβάσεις του ορεινού όγκου της Ροδόπης⁸¹, πράγμα το ίδιο δύσκολο με το πρώτο; Με δεδομένο ότι οι Θάσιοι πάντοτε είχαν πρόβλημα στα ανατολικά όρια της περαιάς τους από τους Μαρωνείτες για την κατοχή της Στρυμνης πρέπει να

Excavations and Studies (1996) 205-216 (αναδημοσίευση), βλ. ακόμη Α. Avram, «Notes sur l'inscription de l'emporion de Pistiros en Thrace», *MarN* 3 (1997/98) 37-46.

⁸⁰ Βλ. και J. Bouzek, «Pistiros as a River Harbor: Sea and Transport in Antiquity and its Costs», *Pistiros I. Excavations and Studies. I* (1996) 221-222.

⁸¹ Το πέρασμα της Ροδόπης προτείνει η I.v. Bredow, «Das Emporion Pistiros in Thrakien», *OT* 3 (1997) 109-120, κυρίως 117-118.

αποκλειστεί και η κοιλάδα του Έβρου, κι ας ήταν το ποτάμι πλωτό, δεν είχαν όμως πρόσβαση σ' αυτό οι ίδιοι οι Θάσιοι. Πιστεύω ότι η προσφορότερη οδός προς την έσω Θράκη και προς την Πίστιρο υπήρξε η κοιλάδα του Στρυμόνα⁸².

Όσον αφορά το πρόβλημα που τίθεται με την αναφορά της «**Βελάνας Πρασε[νώ]ν**», εάν βέβαια είναι σωστή η ανάγνωση του φθαρμένου στίχου 24 στο κείμενο, καθώς και των άλλων εμπορίων που αναφέρονται στην επιγραφή της Πιστίρου, εκείνο που μπορεί να σκεφτεί κανείς είναι ότι πρόκειται για πόλη-κώμη-εμπόριον, η θέση της οποίας πρέπει να αναζητηθεί στην περιοχή γύρω από την λίμνη Πρασιάδα (σημ. Δοϊράνη;), όπως άλλωστε άφησαν να εννοηθεί και οι δημοσιεύοντες την επιγραφή, οι οποίοι πρόσθεσαν μάλιστα χωρίς περαιτέρω σχολιασμό: «...*il est clair qu' il existait d' autres emporiaqui pourraient suggérer l' existence d' une métropole commune (?)*»⁸³. Στο συμπέρασμα αυτό καταλήγουμε κι εμείς, αλλά ακολουθήσαμε άλλον δρόμο και την αφορμή έδωσε η ασφαλής ταύτιση της Βέργης⁸⁴ και η προσπάθεια ένταξής της στον γενικότερο σχεδιασμό της εμπορικής δραστηριότητας της Θάσου, που αποτελεί στοιχείο εξαιρετικής σπουδαιότητας.

Η δίοδος λοιπόν της κοιλάδας του Στρυμόνα ήταν σημαντική στην διακίνηση του εμπορίου. Οι Θάσιοι οπωσδήποτε φρόντισαν να έχουν μερικά σημεία υποστήριξης κατά μήκος του ποταμού. Μέχρι τώρα ξέραμε την παρουσία τους στο λιμάνι της εξόδου, την Ηιόνα. Η ίδρυση του «εμπορίου», πόλης αργότερα, της Βέργης σε μικρή απόσταση στο εσωτερικό εξασφαλίζει τον ανάπλου του ποταμού. Δεν αποκλείεται μελλοντικά ευρήματα να μας διαφωτίσουν περισσότερο για την θασιακή παρουσία στην ευρύτερη περιοχή με διάφορες μορφές. Η ίδρυση «εμπορίων» στη θρακική ενδοχώρα, το είπαμε, υπήρξε μόνιμη επιδίωξη της θασιακής πολιτικής και η εγκατάσταση στην Βέργη αποτελεί έναν κρίκο αυτής της αλυσίδας.

Καβάλα

ΙΗ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων

⁸² Η συναναφορά Απολλωνιατών και Θασίων («...ουδέ Απολλωνιγέων, ουδιέ Θασίων, όσοι εμ Πιστίρω εισί[ν]...») στην επιγραφή επιβεβαιώνει την υπόθεση μας, εφόσον είναι μάλλον βέβαιον ότι πρόκειται περί της Απολλωνίας της Θασίων περαίας.

⁸³ Velkov-L. Domaradska, BCH 118 (1994) 12. Στην επιγραφή εκτός από τους Θάσιους μνημονεύονται και οι Μαρωνεύτες αλλά αυτό προφανώς έχει την εξήγηση ότι οι ρυθμίσεις είναι γενικές, κι άλλωστε γίνονται και κατ' επιταγήν του βασιλέως Κότυος που θέλει να έχει εξ ίσου καλές σχέσεις και με τους Μαρωνεύτες.

⁸⁴ Ο κ. Μ. Χατζόπουλος είναι από τους πρώτους που πληροφορήθηκε την άποψη μου. Για την καλοσύνη του να συζητήσει το θέμα μαζί μου και για τις χρήσιμες υποδείξεις του τον ευχαριστώ θερμά.